

Tadeusz Oracki

Sprostowania i uzupełnienia do życiorysów Adama i Alfonsa Sierakowskich oraz Stanisława Sikorskiego

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 2, 289-294

1998

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ARTYKUŁY RECENZYJNE I POLEMIKI

Tadeusz Oracki

Sprostowania i uzupełnienia do życiorysów Adama i Alfonsa Sierakowskich oraz Stanisława Sikorskiego*

Od początku swej działalności redakcja *Polskiego słownika biograficznego* (t. 1 z 1935 r.) zamieszcza sprostowania i uzupełnienia. Niestety, z dużą stratą dla merytorycznych wartości tego dzieła, są one z konieczności krótkie i fragmentaryczne. Zdarza się i tak, że życiorys, który właściwie należałoby napisać ponownie — funkcjonuje w nauce historycznej, i nie tylko, w formie dalekiej od doskonałości. Niekiedy zainteresowany czytelnik na próżno poszukuje biogramu osoby nawet wybitnej, która z różnych powodów nie znalazła się w odpowiednim tomie PSB. Miejmy nadzieję, że powstałą lukę wypełni przygotowywany suplement.

Czasami, dla dobra nauki i czytelników, warto ogłaszać obszerniejsze omówienia, a zwłaszcza krytyczne recenzje na temat drukowanych życiorysów. Wychodząc z tego założenia, pozwałam sobie na sprostowania i uzupełnienia do życiorysów Adama i Alfonsa Sierakowskich z Waplewa oraz Stanisława Sikorskiego z Wielkich Chełmów.

1. Adam Sierakowski (1846—1912)

Hasło wymaga sprostowania i rozszerzenia z dwóch powodów: po pierwsze, S. nie był posłem do sejmiku pruskiego, ale do parlamentu niemieckiego, po drugie, pominięto jego działalność społeczną i oświatową oraz naukową, a przecież był on nie tylko podróżnikiem, i „współtwórcą Tow. Naukowego w Toruniu”. Zresztą to ostatnie sformułowanie nie jest w pełni ścisłe. Z ramienia Towarzystwa Moralnych Interesów, S. został 16 maja 1875 r. członkiem komisji mającej opracować statut i ramy organizacyjne Towarzystwa Naukowego w Toruniu, jednakże w pracach tych, ze względu na chorobę, nie brał udziału. W jego miejsce powołano Michała Szczanieckiego i Ignacego Danielewskiego. Właściwsze byłoby następujące sformułowanie hasła: ziemianin, podróżnik, historyk i etnograf, poseł do parlamentu niemieckiego, działacz społeczno-oświatowy. Przejdźmy do samego życiorysu. Warto dodać, że w gimnazjum poznańskim S. był członkiem tajnego Towarzystwa Tomasza Zana „Kościeszko”, a podejrzany o sprzyjanie powstaniu 1863 r. — został skazany na dwa dni więzienia. Podróż do Algierii odbył w 1869 r. z inicjatywy Towarzystwa Geograficznego w Berlinie. W okresie swego posłowania do parlamentu, S. piastował mandat przez dwie kadencje (1877—1878, 1878—1881), uzyskując więcej niż dwukrotną przewagę nad kandydatami niemieckimi (w 1877 — 11 432 głosów, a w 1878 —

* Andrzej Chodubski, *Sierakowski Adam (1846—1912)*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 37, Warszawa—Kraków, 1996, ss. 254—255; Mirosław Krajewski, *Sierakowski Alfons (1816—1886)*, ibidem, ss. 255—256; Józef Borzyszkowski, *Sikorski Stanisław (1855—1929)*, ibidem, ss. 455—457.

10818 gł.). Chodubski myli się, gdy pisze, że S. „wybrany ponownie 20 IX 1881 — odmówił przyjęcia mandatu poselskiego”. Nie mógł zostać wybrany, gdyż w ogóle nie kandydował. Zdarzało się, że polscy posłowie okresowo lub w ogóle nie należeli do Koła Polskiego, toteż ważne jest uzupełnienie, że S. był przez cały czas jego członkiem, a okresowo (1877—1878, 1878—1879) pełnił w nim funkcję jednego z sekretarzy. Zresztą S. dawał dowody swej działalności politycznej uczestnicząc w różnych wiecach przedwyborczych, którym niekiedy przewodniczył, jak np. w Starym Targu, pow. sztumski (13 listopada 1892). Gdy w latach następnych wysuwano jego kandydaturę do parlamentu (1881, 1893) i do sejmu (1888) wymówił się od tych obowiązków, uzasadniając odmowę stanem zdrowia. W rzeczywistości ta działalność mało go interesowała, gdyż jako poseł nie przejawiał większej działalności zarówno w Kole Polskim, jak i w plenarnych posiedzeniach parlamentu. Niedokładnie podano funkcje S. w Towarzystwie Naukowym w Toruniu. Członkiem zwyczajnym został on w 1876, dożywotnim w 1909, a w latach 1886—1897 był wiceprezesem zarządu. Już 7 grudnia 1874, a nie w 1875, został wybrany na członka Wydziału Historycznego Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. W biogramie pominięto fakt, że do 22 lutego 1876 S. był członkiem zarządu Towarzystwa Moralnych Interesów, a w Sejmikach Gospodarskich w Toruniu nie tylko uczestniczył, ale pełnił w nich różne funkcje i występował z referatami, m.in. na tematy prawno-polityczne. Warto uzupełnić, że S. należał także do różnych towarzystw niemieckich (np. Elbinger Altertums-gesellschaft, Kunstverein zu Danzig) oraz polskich (np. Towarzystwo Tatrzańskie w Krakowie). W 1900 r. S. przystąpił do Towarzystwa Wzajemnej Pomocy Rolników w Poznaniu, które wkrótce zmieniło nazwę na Związek Ziemiaków, a gdy w 1902 r. Związek Ziemiaków przekształcił się w spółkę z ograniczoną odpowiedzialnością, S. został jej udziałowcem.

Archeologia i etnografia były jego umiłowanymi — poza historią — dyscyplinami naukowymi. O jego autorytecie w tym względzie świadczyć może fakt uczestnictwa w różnych kongresach archeologiczno-antropologicznych, m.in. w Sztokholmie (1874), Wrocławiu (1884) i Gdańsku (1891) oraz w kongresie historyków w Rzymie (1903); uczestniczył także w pracach Zachodniopruskiego Towarzystwa Botaniczno-Zoologicznego w Dzierzgoniu. S. utrzymywał rozległe stosunki ze znanymi osobistościami w Galicji (zachowała się jego korespondencja m.in. z W. Kętrzyńskim, A. Bielowskim, G. Ossowskim, A. Z. Helcelem); utrzymywał, jak cała rodzina Sierakowskich, bliskie kontakty z J. I. Kraszewskim (także korespondencyjne). Listy te znajdują się w zbiorach Biblioteki PAN w Krakowie oraz w Bibliotece Ossolineum we Wrocławiu, o czym autor artykułu o Sierakowskim nie wie. S.łożył znaczne kwoty na cele społeczne i oświatowe, m.in. na budowę teatru polskiego w Poznaniu (w tym względzie kontynuował działalność swego ojca) i Zakład św. Elżbiety, a swoje honoraria z licznych odczytów w kraju i za granicą przeznaczał na cele charytatywne. Współ z księciem Augustem Czartoryskim ufundował nagrodę w wysokości 500 marek dla zwycięzcy w konkursie na „Opis miasta Torunia” (był przewodniczącym jury), brał udział w organizowaniu Wystawy Rolniczo-Przemysłowej w Toruniu (1874) i jako jedyny Polak wchodził w skład gdańskiego Komitetu Pomocy na rzecz powodzi w nizinie Wisły i Nogatu (w lipcu 1884). Z ramienia krakowskiego Komitetu Wystawy Zabytków z epoki króla Jana Sobieskiego został w styczniu 1881 r. delegatem na Wielkie Księstwo Poznańskie. Nie uchylał

się od różnych funkcji społecznych, był m.in. członkiem Komitetu Budowy Pomnika A. Mickiewicza w Krakowie (1884), członkiem honorowym polskiego towarzystwa „Ogniwo” w Gdańsku (1877), a nadto członkiem poznańskiego Komitetu dla Uczczenia Pamięci K. Libelta (1876) oraz Towarzystwa ku Zwalczeniu Zakazanych Chorób Płciowych (od 1903), poparł swym podpisem odezwę Komitetu Obywatelskiego w Krakowie „w sprawie grobowca Bolesława Śmiałego w Osjaku”.

Trzeba uzupełnić jego dorobek pisarski, dodając m.in. następujące prace: *Wyznania religijne w Indiach Wschodnich i wpływ jaki na nie wywarły rządy angielskie* (Biblioteka Warszawska, 1875, t. 2, ss. 173—191), *O sposobie życia i zarobkowania Europejczyków w Indiach Wschodnich* (Dziennik Poznański, 1875, nr 19—21), *Pobyt Jana III w Prusach Królewskich w latach 1677 i 1678* (Roczniki Tow. Naukowego w Toruniu, 1912, t. 19, ss. 209—249). Należałoby przynajmniej wspomnieć, że S. drukował swoje artykuły nie tylko w czasopiśmie wielkopolskich (głównie w „Dzienniku Poznańskim”), ale także w krakowskich (głównie w „Czasie”), a przede wszystkim warszawskich („Biblioteka Warszawska”, „Kłoso”, „Kronika Rodzinna”, „Tygodnik Ilustrowany”). Prawdopodobnie on jest także autorem obszernego szkicu *Obrazy z Indii Wschodnich* („Tygodnik Ilustrowany”, 1877, nr 61—65, 67, 69—70, 72, 74—75). Autor biogramu pisze, że S. w 1878 r. udał się na pogrzeb papieża Piusa IX jako reprezentant parlamentarnych kół polskich w zaborze pruskim. To prawda, ale geneza wyjazdu ma swoje szersze uzasadnienie. S. był przedstawicielem konserwatywno-klerykalnego ziemianstwa w ówczesnych Prusach Zachodnich znanym we wszystkich zaborach i w Niemczech. Jeszcze w latach dziewięćdziesiątych był współorganizatorem wiecu polsko-katolickiego w Toruniu (1891), uczestniczył w wiecach katolików niemieckich w Gdańsku (1891) i Moguncji (1892, tu został wybrany na jednego z marszałków). Gdy władze pruskie wystawiły na licytację rzeczy bp. warmińskiego we Fromborku, S. za pośrednictwem Warmiaka, ks. Juliusza Dindera (późniejszego abp. gnieźnieńsko-poznańskiego) wykupił wszystkie sprzęty i zwrócił je biskupowi Warmii. 10 maja 1893 r. S. był na prywatnej audiencji u papieża i z polecenia bp. warmińskiego wręczył mu świętopietrze z diecezji warmińskiej (10 000 marek). W biogramie nie wspomniano nawet, że S. wzbogacił zbiory sztuki i książek w Waplewie; kupował on rzadkie druki i rękopisy sprzed 1800 r.; niektóre z nich podczas II wojny światowej znalazły się w Bibliotece Gdańskiej PAN. Nie powinien dziwić fakt, przemilczany przez Andrzeja Chodubskiego, że S. utrzymywał kontakty także z dworem pruskim, pełniąc różne (głównie regionalne) funkcje; był szambelanem dworu pruskiego i uczestniczył w różnych spotkaniach z cesarzem.

Wątpliwości budzi podana w biogramie bibliografia. Wbrew instrukcji redakcyjnej autor podał liczne pozycje uwzględnione wcześniej przez innych autorów (np. w *Słowniku biograficznym Warmii, Mazur i Powiśla XIX i XX wieku*). Należało także zrezygnować z podawania publikacji, które zawierają ogólnikowe lub nieistotne wzmianki o osobie biografowanej, znane zresztą z wcześniejszych opracowań (np. J. Jasiński, *Andrzej Samulowski...*; *Zemianstwo polskie 1920—1945*; J. Borzyszkowski, *Inteligencja polska...*, itp.). Zamieszczona przez Chodubskiego zbiorowa publikacja (*Trzy pamiętniki pomorskie*, 1982) zawiera jedynie dwie zupełnie obojętne dla biografii wzmianki o Adamie Sierakowskim. Niczego nowego nie wnosi także popularny artykuł drukowany

we współczesnej prasie (Głos Wybrzeża, 1984, nr 269). Niektóre opisy bibliograficzne są niedokładne lub niepełne (np. *Dzieje Tow. Naukowego w Toruniu*; Rzepecki, *Naprzód...*; Jasiński, *Samulowski* — w tekście błędnie: Samulowski, *Veritate et scientia*; *Ziemiaństwo polskie*). Autor biogramu wspominał, że Kazimierz Morawski napisał wstęp do *Listów z podróży*, ale nie dodał, że tom 2 (z 1914 r.) poprzedził wstępem Stanisław Tarnowski.

2. Alfons Sierakowski (1816—1886)

Kształcił się nie w „kolegium jezuickim”, którego wówczas nie było, ale w państwowym Królewskim Gimnazjum Katolickim w Braniewie. Oprócz prawa, S. studiował na Uniwersytecie Wrocławskim także administrację. Już w 1849 r. S. podał myśl zakładania kótek rolniczych w pow. sztumskim, a w 1869 r. był nie tylko współorganizatorem — jak podaje autor — ale także członkiem pierwszego zarządu (tzw. dyrekcji) Towarzystwa Moralnych Interesów. Poza tym, już w latach 1867—1868 wchodził do dyrekcji (zarządu) Towarzystwa Pomocy Naukowej dla Młodzieży Prus Zachodnich w Chełmnie. S., jako jeden z pierwszych, należał do inicjatorów głoszących potrzebę zajęcia się Mazurami pruskimi, o czym świadczą jego artykuły drukowane w 1873 r. w prasie pomorskiej i poznańskiej. W biogramie niesłusznie pominięto działalność S. na polu ekonomiczno-finansowym. Był on członkiem (1872) rady nadzorczej spółki bankowej Bniński, Chłapowski, Plater i Sp. w Poznaniu („Tellus”), uczestniczył przy zakładaniu Banku Kredytowego Donimirski, Kalkstein, Łyskowski w Toruniu (1869) i przez kilka lat (od 1870) zasiadał w jego radzie nadzorczej, należał do Towarzystwa Przemysłowego w Poznaniu.

S.łożył znaczne kwoty na cele publiczne, a szczególnie na budowę teatru polskiego w Poznaniu (w ogrodzie Potockiego), na Muzeum Polskie w Rapperswilu oraz na Towarzystwo Oświaty Ludowej w Poznaniu. Trzeba wyraźnie powiedzieć, że to właśnie S. wybudował obszerną kaplicę w Waplewie (poświęconą 18 października 1874), która stała się miejscem pochówku Sierakowskich; tu przeniósł z cmentarza waplewskiego prochy swego ojca, Antoniego, oraz hr. Adama Sołtana.

Jeśli chodzi o bibliografię, to — podobnie jak w poprzednim biogramie — można było z wielu pozycji zrezygnować, gdyż albo nie zawierają one żadnych informacji o Alfonsie Sierakowskim (np. Borzyszkowski J., *Inteligencja polska...*, 1986) albo też mało istotne jednozdaniowe wzmianki (np. *Trzy pamiętniki pomorskie*, 1982). Przy opinii bibliograficznym artykułu A. Brochwicza należało podać tom (7) i nr (180) „Tygodnika Ilustrowanego”, a nie jedynie stronę, gdyż każdy z tych tomów (7 i 8 z 1886) posiada swoją odrębną paginację od 1 do 416; w t. 8 z 1886 r. (nr 206) na s. 384 znajduje się rycina przedstawiająca... Jana Tarnowskiego. W dokumentacji znalazły się skróty i opisy bibliograficzne niedokładne lub niepełne, jak np. *Katalog koresp. Działyńskich, Zamoyskich*, które nie figurują w obowiązującym wykazie skrótów (PSB, t. 20).

3. Stanisław Sikorski (1855—1929)

Studia inżynierskie odbywał w Hanowerze i Berlinie. Warto uzupełnić informacje o stanie majątkowym S., który w 1909 r. wydzierżawił od księżnej Ogińskiej na sześć lat majątek Czekanowo, a w 1916 r. kupił od Juliana

Sasa-Jaworskiego majątek Gorzędziej pod Tczewem. Majątek Komierowski — to Niezychowo, a nie Niezuchowo. Rzepnikowski miał na imię Teofil, a nie Teodor, a A. Wolszlegier to ks. Antoni Wolszlegier. S. był aktywnym uczestnikiem Sejmików Gospodarskich w Toruniu, w których pełnił różne funkcje (np. w 1894 był sekretarzem 27. sejmiku); w 1909 przewodniczył Sejmikowi Gospodarskiemu w Toruniu i został wybrany do zarządu Towarzystwa Ekonomiczno-Rolniczego dla Prus Zachodnich wraz z Janem Donimirskim, Michałem Szanieckim, dr. Witoldem Ślaskim i Jerzym Ślaskim. Działalność polityczną rozpoczął S. znacznie wcześniej niż to podaje autor. Już w latach osiemdziesiątych zasiadał w powiatowych komitetach wyborczych na pow. chojnicki i z ich ramienia uczestniczył w zebraniach Centralnego (od 1904 zwanego Prowincjonalnym) Komitetu Wyborczego na Prusy Zachodnie i Warmię oraz delegatów komitetów powiatowych, na których wybierano kandydatów na posłów do sejmiku i parlamentu. Borzyszkowski pisze, że S. był od 1904 r. członkiem Centralnego Polskiego Komitetu Wyborczego (właściwie: Polskiego Centralnego Komitetu Wyborczego na Rzeszę Niemiecką w Poznaniu), tymczasem brak jego nazwiska w wykazie członków tego komitetu za lata 1904—1905 i 1907, jest natomiast wymieniony w składzie na rok 1912; w marcu 1910 Sikorski został wybrany na okres pięcioletni wiceprzewodniczącym tego Komitetu. Wyjaśnić należy, że w związku z secesją Wiktora Kulerskiego, który wygrał wybory do parlamentu w 1903 r. i został przyjęty do Koła Polskiego wbrew uchwałom Prowincjonalnego Komitetu Wyborczego na Prusy Zachodnie i Warmię, Sikorski na znak protestu złożył funkcję w tym komitecie (w grudniu 1903) i na pewien czas wycofał się także z Polskiego Centralnego Komitetu Wyborczego na Rzeszę Niemiecką w Poznaniu, nie figuruje bowiem — jak wspomniano — w wykazie członków tego komitetu. Przypomnieć trzeba, że S. jako oficjalny kandydat polski do parlamentu przegrał wybory uzupełniające w lipcu 1903 r. Swą działalność w obu komitetach wznowił prawdopodobnie dopiero w 1908 r., kiedy to został wybrany na posła do sejmiku pruskiego. Gdy w marcu 1911 r. ks. A. Wolszlegier został prezesem Polskiego Centralnego Komitetu Wyborczego na Rzeszę Niemiecką — Sikorski złożył funkcję wiceprezesa pozostając nadal członkiem tego Komitetu. Objasnienia wymaga sprawa przynależności S. do poznańskiego Związku Ziemian, który w momencie powstania (1900) nosił nazwę Towarzystwa Wzajemnej Pomocy Rolników, a w 1902 r. został przekształcony w spółkę z ograniczoną odpowiedzialnością.

Dokładnie od marca 1919 r. S. jako delegat Podkomisariatu Naczelnej Rady Ludowej w Gdańsku pełnił funkcję delegata przy landracie w Chojnicach. Komisarycznym starostą został dopiero 15 stycznia 1920, a nie „od r. 1919”. Gdy oddziały Grenzschutzu opuściły Chojnice (31 stycznia 1920) S. przejął agendy Starostwa i Wydziału Powiatowego w Chojnicach, a 1 lutego 1920 r. objął stanowisko starosty. Autor biogramu podaje, że jego sekretarką w starostwie „była pisarka kaszubska Anna Łajming”. Należało użyć określenia „późniejsza pisarka”, gdyż debiutowała ona po 1945 r. Prawdą jest, że S. wszedł w skład powstałej w 1913 r. w Poznaniu Rady Narodowej, jednakże nieścisła jest informacja jakoby liczyła ona dziewięć osób. W rzeczywistości organizacja ta liczyła dwadzieścia osób, a w jej skład wchodziła przedstawiciele Polaków z Poznańskiego, tzw. Prus Zachodnich, Śląska oraz z Niemiec (Berlin, Bochum). Pomoc dla mieszkańców Królestwa Polskiego organizował S. kilka lat wcześniej

niż to podaje autor, gdyż już w 1916 r. był członkiem poznańskiego Komitetu Niesienia Pomocy w Królestwie Polskim. Przez wiele lat S. był członkiem Sejmiku Powiatowego i Wydziału Powiatowego w Chojnicach i jeszcze w 1928 r. Sejmiku Wojewódzkiego w Toruniu. W 1920 r. został także wybrany do pierwszego zarządu Pomorskiej Izby Rolniczej w Toruniu. Borzyszkowski pisze, że S. „w poglądach politycznych zbliżony był do endecji”, tymczasem w latach dwudziestych był on formalnie członkiem tego ugrupowania i jeszcze w 1928 r. wchodził w skład Powiatowego Komitetu Wyborczego Katolicko-Narodowego w Chojnicach. Jego żona, Anna, współpracowała z organem Stronnictwa Narodowego na Pomorzu — „Słowem Pomorskim” w Toruniu oraz była prezeską zarządu koła chojnickiego Związku Ziemianek Pomorskich (Towarzystwo Pomorskich Ziemianek). Do biogramu warto dodać, że w lutym 1939 r. 250 ha z majątku Wielkie Chełmy przeznaczono na przymusowy wykup i parcelację, które miały nastąpić w 1940 r.

W dokumentacji znalazły się niedokładne opisy bibliograficzne (Hemmerling, *Posłowie...*; Wróblewski, *Polskie biblioteki...*).